

Владислав Сивак
студент гр. ФФзм-21,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: к.е.н., доцент Наталія Коломийчук

ОЦІНКА ПРОЗОРОСТІ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

Прозорість бюджетного процесу в країні є важливим показником демократичності та відкритості влади. Аналіз та оцінка цього показника виступає як інструмент підвищення ефективності управління в країні та зменшення бідності населення. Регулярне здійснення оцінки бюджетної прозорості дозволяє створити ефективну систему моніторингу за наданням доступу громадян та до бюджетного процесу, зокрема, складання, розгляду, ухвалення та виконання бюджетів усіх рівнів. З початком повномасштабного російського вторгнення в Україну відбулися значні зміни у джерелах доходів та напрямках видатків державного та місцевих бюджетів: збільшення потоків міжнародної фінансової підтримки, зростання видатків на оборону, відновлення інфраструктури після обстрілів, підвищення безпеки громадян тощо. Це свідчить про необхідність покращення прозорості бюджетного процесу та пошуків підходів до здійснення її оцінки в сучасних умовах.

Дослідження кореляції між основними показниками ефективності влади та політичної стабільності в країнах Європейського Союзу протягом 2020–2022 років проводили А. Андроніцеану, І. Георгеску та інші, результати праці яких показали наявність такої кореляції [1, с. 63]. Вивчення проблематики залучення громадськості до бюджетного процесу на місцевому рівні, яке здійснювала Т. Куценко, засвідчило, що в Україні серед територіальних громад виділяють такі, що: мають позитивну динаміку застосування міжнародних добрих практик; показали дуже низький рівень їх запровадження; зовсім їх не використовують [2, с. 70]. Вивчаючи реалізацію принципу публічності та прозорості бюджетної системи, У. Парпан охарактеризувала засади правового регулювання застосування принципів публічності та прозорості у бюджетній сфері [3, с. 196].

Однак питання щодо оцінки прозорості бюджетів потребує пошуку підходів, застосування яких дозволить зробити оцінку більш достовірною.

Оцінка прозорості бюджетів різних країн здійснюється Міжнародним бюджетним партнерством (англ. International Budget Partnership), яке представляють організації громадянського суспільства всього світу та починаючи з 2006 року на основі дослідження відкритості бюджетів (англ. Open Budget Survey) складають Індекс відкритості бюджетів (англ. Open Budget Index) [4]. Таке дослідження проводиться один раз на два роки та оцінює три компоненти:

- 1) доступність для громадськості бюджетної інформації;
- 2) можливості для участі громадськості в бюджетному процесі;
- 3) нагляд з боку законодавчих та контролюючих органів.

Основною для складання критеріїв, за якими оцінюється відкритість бюджетів, стали світові практики, відображені, зокрема, у Кодексі добрих практик

фіскальної прозорості. Для складання Індексу відкритості бюджету основою є 103 питання, присвячені участі громадськості в бюджетному процесі [4].

Оцінки кожної країни здійснюється за шкалою від 0 до 100. Показник прозорості, що дорівнює 61 і вище вказує на те, що країна публікує достатньо інформації для підтримки інформованого громадського обговорення [4]. Індекс 2021 року вимірює рівень залучення урядом громадськості до прийняття бюджетних рішень і моніторингу, а також роль і ефективність законодавчої влади та вищого органу контролю в бюджетному процесі.

На підставі даних Міжнародного бюджетного партнерства [4] можна проаналізувати Індекс відкритості бюджету України (рис. 1).

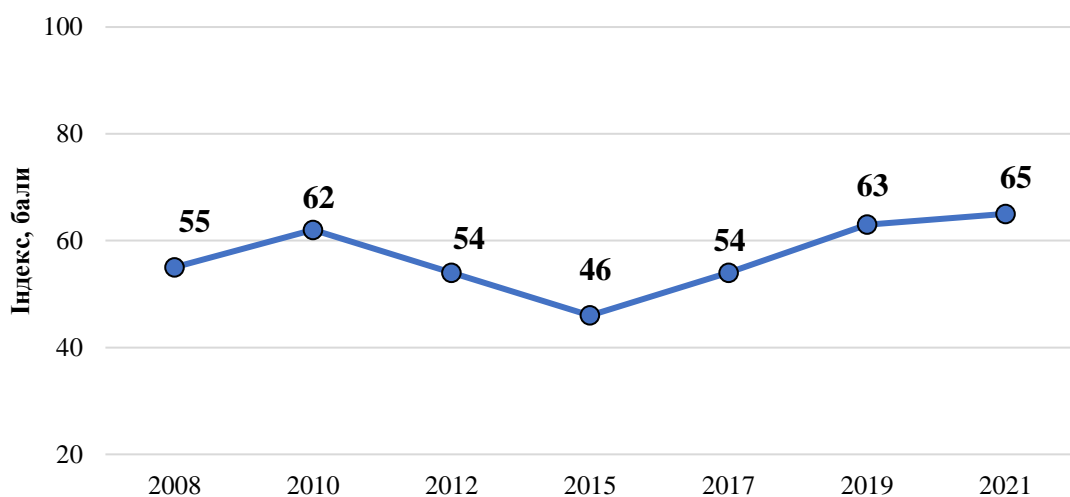

Рис. 1. Показник Індексу відкритості бюджету України у 2008–2021 роках

Джерело: складено автором на підставі даних [4].

З рисунку видно, що у 2010, 2019 та 2021 роках Індекс відкритості бюджетів в Україні був достатнім, тобто більше 61 бали, проте перевищення складало лише 1–4 бали. Це свідчить про необхідність підвищення бюджетної прозорості.

Оцінка рівня громадської участі у бюджетному процесі показала, що у 2019 році Україна мала бал громадської участі 33 (зі 100), а у 2021 році він підвищився до 39, проте за 100 шкалою є досить низьким [4]. Серед європейських країн, які мають нижчі від України показники слід виокремити Болгарію – 26 балів, Польщу та Словаччину – 22, Чехію – 15, Молдову – 11, Румунію – 7 [4].

Крім цього, Міжнародне бюджетне партнерство оцінює роль, яку відіграють законодавчі органи та вищі органи контролю у бюджетному процесі, а також ступінь, до якого вони здійснюють нагляд. Результати оцінки свідчать, що законодавча влада та вищі органи контролю в Україні разом забезпечують належний нагляд під час бюджетного процесу, сукупний бал нагляду становить 82 (зі 100), в тому числі: законодавчий нагляд – 81, аудиторський – 83. Проте у 2019 році цей показник становив 89 балів, тобто за два роки він знизився на 7 балів [4]. Це підтверджує зниження ролі законодавчих та вищих органів контролю у бюджетному процесі.

Як продовження загальносвітової тенденції у прагненні підвищувати прозорість та підзвітність використання публічних коштів в Україні Фондом Східна Європа разом з експертами громадського партнерства «За прозорі місцеві бюджети!» та в межах проекту «Публічні бюджети від А до Я: інформування, активізація та залучення громадянського суспільства» розроблено Методологію оцінки прозорості місцевих бюджетів України [6], відповідно до якої оцінка рівня прозорості бюджетів здійснюється за такими параметрами: доступ до інформації, прозорість рішень, залучення громадян до бюджетного процесу.

Залучення громадян передбачає прийняття від них пропозицій щодо бюджетного процесу, а це означає, що для представників громадськості важливим є врахування владою поданих пропозицій. Громадяни бажають бути проінформованими про результати розгляду поданих ними пропозицій, тобто врахування або обґрунтовані причини неврахування їх пропозицій. Останнім часом громадськість активно долучається до прийняття рішень щодо формування та використання коштів бюджету, проте аналіз вмісту офіційних вебпорталів органів місцевого самоврядування показує, що вони не містять інформації стосовно зауважень, поданих та прийнятих до уваги пропозицій громадськості щодо бюджетного процесу. Це знижує цінність та змінює сутність прозорості бюджетного процесу.

Отже, для стимулювання органів влади підвищувати бюджетну прозорість доцільною є оцінка відкритості інформації про результати розгляду пропозицій від громадської. Врахування цього критерію при здійсненні загальної оцінки бюджетної прозорості зробить показник більш змістовним.

Список використаних джерел:

1. Androniceanu A., Georgescu I., Sabie O. M. Comparative research on government effectiveness and political stability in Europe. *Administratie si Management Public*, 2022. Vol. 39. P. 63–76.
2. Куценко Т. Ф. Форми залучення громадськості до бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні: оглядовий аналіз. *Економіка та держава*. 2020. Вип. 7. С. 66–72.
3. Парпан У. М., Слюз А. Я. Реалізація принципу публічності та прозорості бюджетної системи. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2021. Вип. 29. С. 195–200.
4. Open Budget Survey. URL: <https://internationalbudget.org/open-budget-survey> (дата звернення: 10.08.2023).
5. Le Blanc D. E-participation: a Quick Overview of Recent Qualitative Trends. *DESA Working Paper*, 2020. Vol. 163. P. 1–33.
6. Методологія оцінки прозорості місцевих бюджетів. URL: <https://pauci.org/upload/files/metodologiya.pdf> (дата звернення: 10.08.2023).